

Indhold

<i>Indledning</i>	7
<i>Forkortelser</i>	9
<i>I. ALMINDELIG DEL: Fælles begreber og principper</i>	11
A. Menneskerettighedernes ideologiske og historiske baggrund	11
1. Begreb og terminologi	11
2. Historisk udvikling indtil Anden Verdenskrig	12
3. Efter Anden Verdenskrig	15
B. Andre menneskeretskilder i samspil med EMRK	16
1. Grundlovens materielle frihedsrettigheder	16
2. FN's konvention om borgerlige og politiske rettigheder	20
3. EU's respekt af grundlæggende rettigheder	21
4. Skematisk sammenligning af regelsættene	28
C. Håndhævelse af menneskerettighederne	29
1. Internationale domstole: Individet som rets- og pligtsubjekt	29
a. Straffedomstole med regional ad hoc kompetence: Nürnberg, Tokyo, Jugoslavien, Rwanda	30
b. Straffedomstol med permanent global kompetence: Den internationale Straffedomstol, ICC	32
c. Specialdomstol med permanent global kompetence: Den internationale Domstol i Haag, ICJ	33
d. Specialdomstole med permanent regional kompetence: EMD og EFD	34
e. Sammenfattende	34
2. Danske domstole	35
a. Påberåbelse af Grl	35
b. Påberåbelse af EMRK	35
c. Påberåbelse af EU-rettens grundrettigheder	37
3. EMD i Strasbourg	38
a. EMD's struktur	38
b. Søgsmålsberettiggelse	39
c. Klagen	41
d. Sagsbehandlingen	41
e. Dommen	43
f. Dommens konsekvenser	45

og erstatningssøgsmål.....	48	c. Hjem	119
forelæggelse	49	d. Korrespondance	120
.....	52	3. Ret til at indgå ægteskab	122
.....	52	4. Ægtefællers lige rettigheder	122
.....	53	D. Beskyttelse af tanke, samvittighed, religion, ytringer, forsamlinger og foreninger.....	122
.....	54	1. Generelt	122
.....	55	2. Ret til at tænke frit og til samvittigheds- og religionsfrihed	122
.....	58	3. Ytringsfrihed	124
.....	58	a. Om begrebet "ytringer"	125
.....	59	b. Hjemmel til indgreb i ytringsfriheden	127
.....	59	c. Under hvilke former møder man indgrebene?	128
.....	62	d. Modhensyn, skønsmargin og proportionalitet	130
.....	63	e. Politiske og øvrige offentlige anliggender	133
.....	63	f. Injuriesager	135
.....	63	g. Ytringer og tavshedspligt i offentlig og privat ansættelse	138
.....	65	h. Journalisters kildebeskyttelse	140
.....	68	i. Kommercielle ytringer	140
.....	78	j. Modtagelse af ytringer	141
.....	87	k. Sammenfatning og prøvelses "opskrift": Hensyn, modhensyn og proportionalitet ..	142
.....	87	4. Forsamlings- og foreningsfrihed	144
.....	94	a. Forsamlingsfriheden	145
.....	94	b. Foreningsfriheden	147
.....	94	5. Ret til frie valg	152
.....	97	E. Økonomiske menneskerettigheder	153
.....	100	1. Generelt	153
.....	101	2. Ejendomsretten	153
.....	108	a. Om begrebet ejendomsret	154
.....	108	b. Erstatningsfri regulering contra ekspropriation	156
.....	109	c. Legalitetsprincippet	159
.....	110	d. Hvad indebærer begrebet at "berøves sin ejendom"?	160
.....	110	e. Skatter, afgifter, bøder, konfiskation m.v..	161
.....	110	f. Erstatning for ekspropriation	163
.....	111	g. Ikke-diskriminering	164
.....	111	3. Erhvervsfrihed: EMRK som løftestang for Grl. § 74	165
.....	111	F. Processuelle menneskerettigheder	168
.....	111	1. Generelt	168
.....	111	2. Ret til retfærdig rettergang	169

4. EFD i Luxembourg	48	c. Hjem
a. Grundretsprøvelse ved direkte søgsmål: Annulations- og erstatningssøgsmål	48	d. Korrespondan...
b. Grundretsprøvelse ved indirekte søgsmål: Präjudiciel foreleggelse	49	3. Ret til at indgå æg...
5. FN's Menneskerettighedskomite	52	4. Ågtfællers lige re...
6. Foreløbige retsmidler i hastende menneskerettighedssager	52	D. Beskyttelse af tanke,...
a. EMD	53	1. Generelt
b. EFD	54	2. Ret til at tænke fri...
c. Nationale domstole	55	3. Ytringsfrihed
D. National gennemførelse af menneskerettighederne	58	a. Om begrebet “...
1. Monisme eller dualisme	58	b. Hjemmel til in...
2. De danske gennemførelsesmetoder	59	c. Under hvilke f...
3. Inkorporeringen i 1992	59	d. Modhensyn, sh...
4. Lex posterior eller lex superior?	62	e. Politiske og øv...
E. Indskrænkninger i menneskerettighederne: Modhensyn	63	f. Injuriesager
1. Modhensyn “i et demokratisk samfund”, herunder afvejningen mellem konkret modsatrettede menneskerettigheder	63	g. Ytringer og tav...
2. Legalitetsprincippet (the rule of law), tilgængelighed (accessibility) og forudsigelighed (foreseeability)	65	h. Journalisters ki...
3. Indgrebets “nødvendighed”: Objektive kendeteogn, skønsmargin og proportionalitet	68	i. Kommercielle y...
F. Vertikal og horizontal virkning. Menneskerettigheders virkning mellem private	78	j. Modtagelse af y...
II. SPECIEL DEL: De enkelte menneskerettigheder	87	k. Sammenfatning
A. Forbud mod diskriminering	87	4. Forsamlings- og for...
B. Liv og frihed	94	a. Forsamlingsfrih...
1. Generelt	94	b. Foreningsfrihed
2. Ret til livet og afskaffelse af dødsstraf	94	5. Ret til frie valg
3. Forbud mod tortur, nedværdigende behandling m.v.	97	E. Økonomiske mennes...
4. Forbud mod slaveri og tvangsarbejde	100	1. Generelt
5. Ret til frihed og sikkerhed	101	2. Ejendomsretten
6. Forbud mod frihedsberøvelse på grund af gæld	108	a. Om begrebet ej...
7. Frihed til valg af opholdssted	108	b. Erstatningsfri r...
8. Forbud mod udvisning af egne statsborgere	109	c. Legalitetsprinci...
9. Forbud mod kollektiv udvisning af udlændinge	110	d. Hvad indebærer...
C. Privatliv og familieliv	110	e. Skatter, afgifter,...
1. Generelt	110	f. Erstatning for ek...
2. Ret til respekt for privatliv og familieliv	110	g. Ikke-diskrimine...
a. Privatliv	111	3. Erhvervsfrihed: EM...
b. Familieliv	115	F. Processuelle mennes...
		1. Generelt
		2. Ret til retfærdig rette...
		a. Hvilke sagstyper...

Indledning

Menneskerettigheder (grundrettigheder, borgerrettigheder) er ikke blot et beskyttelse mod tortur i fjerne diktaturstater, et spørgsmål om fx

- forbud mod strafferegler med tidskraft,
- krav om retfærdig rettergang, herunder domstolsprøvelse,
- krav på retssag inden for en rimelig tid,
- forbud mod skyldformodning herunder fx mod, at man tvinges til "tilstælse" over for skatte-, kontrahents- og børsmyndigheder,
- beskyttelse mod tapning af telefon, samt beskyttelse af bolig- og erhvervs-
- sikring af ytringsfriheden, også den politiske ytringsfrihed, og også retten til at ringe, fx over Internet,
- beskyttelse af ejendomsretten, fx kærlig skattepåleggelse, og foreningsfrihed, også fx retten til at være foreningsmedlem, dvs. beskyttelse af sivklausuler.

b. Ret til domstolsprøvelse og kvalitetskrav til dommen	175
c. Offentlig rettergang	178
d. Dom inden for en rimelig frist	180
e. Uafhængig og upartisk domstol	182
f. Uskyldsformodning og selvinkrimineringsforbud	185
g. Effektivt forsvar	194
h. Samlet resultat: Retfærdig rettergang	198
3. Adgang til effektive retsmidler	199
4. Forbud mod ex post facto straffelovgivning: Nullum crimen & nulla poena sine lege	199
5. Ret til appel i straffesager	202
6. Ret til ikke at blive retsforfulgt to gange: Ne bis in idem	204
7. Erstatning efter strafferetlig frifindelse	206
8. Proceduremæssig sikring i udvisningssager	208
<i>Litteratur</i>	211
<i>Registre</i>	
<i>Domme fra Menneskerettighedsdomstolen (EMD)</i>	219
<i>Domme fra EF-domstolen (EFD)</i>	223
<i>Domme fra nationale domstole</i>	
Ugeskrift for Retsvæsen	224
Nordisk Domssamling	224
Norsk Rettstidende	225
Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht	226
Zeitschrift für Wirtschaftsrecht	226
<i>Stikord</i>	227

Danmark har været folkeretligt forpligtet til at acceptere de internationale Menneskerettighedskonvention (IHK) i 1950, men med virkning fra 1. juli 1992 blev konventionen et bestanddel af dansk ret, som af borgere og andre kan påberåbes direkte ved domstole, forud for retsprocesser m.v. Hvis man mener, at ens rettigheder er blevet侵犯, kan man anlægge sag direkte ved Menneskerettighedsdomstolen (EMD) i Strasbourg. Denne domstol har en international karakter af en fælleseuropæisk forfatning.

n.....	175
	178
	180
	182
	185
	194
	198
	199
men & nulla poena sine lege	199
	202
a	204
	206
	208
	211
	219
	223
	224
	224
	225
	226
	226
	226
	227

Indledning

Menneskerettigheder (grundrettigheder, frihedsrettigheder, borgerrettigheder) er ikke blot et spørgsmål om beskyttelse mod tortur i fjerne diktaturstater. Det er også et spørgsmål om fx

- forbud mod strafferegler med tilbagevirkende kraft,
- krav om retfærdig rettergang, herunder retten til domstolsprøvelse,
- krav på retssag inden for en rimelig tid,
- forbud mod skyldformodning i straffesager, herunder fx mod, at man tvinges til at afgive ”tilstælse” over for skatte-, konkurrence- eller børsmyndigheder,
- beskyttelse mod tapning af telefon, e-mail mv. samt beskyttelse af bolig- og erhvervslokaler,
- sikring af ytringsfriheden, også den kommercielle ytringsfrihed, og også retten til at modtage ytringer, fx over Internet,
- beskyttelse af ejendomsretten, fx mod helt vilkårlig skattepålæggelse, og
- foreningsfrihed, også fx retten til *ikke* at være foreningsmedlem, dvs. beskyttelse mod eksklusivklausuler.

Danmark har været folkeretligt forpligtet af Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (EMRK) siden 1950, men med virkning fra 1. juli 1992 blev EMRK en bestanddel af dansk ret, som af borgere og virksomheder kan påberåbes direkte ved domstole, forvaltningsmyndigheder m.v. Hvis man mener, at ens ret er krænket, kan man anlægge sag direkte ved Menneskeretsdomstolen (EMD) i Strasbourg. Denne domstol har således fået karakter af en fælleseuropæisk forfatningsdomstol.

Til brug for undervisningen i faget grundrettigheder under erhvervsjurastudiet ved Aalborg Universitet har jeg i samråd med min gode kollega og ven *professor Claus Haagen Jensen* fundet behov for en kort og oversigtspræget introduktion til grundrettigheder, og nærværende bog udspringer af dette behov.

Jeg besluttede at fremstille stoffet på en sådan måde, at også praktikere ved domstolene, på advokatkontorerne, hos andre rådgivere, i virksomhederne og i den offentlige forvaltning kan have nytte af fremstillingen.

Jeg har været inspireret af én af de helt centrale fremstillinger af amerikansk forfatningsret, *Jerre S. Williams*: Constitutional analysis, som på få hundrede sider giver selve essensen af både de materielle frihedsrettigheder og af *Supreme Court's* kompetence til *judicial review*. Også i min understregning af, at håndhævelsesmulighederne og dermed domstolskontrollen med rettighederne står i fokus ved bedømmelsen af rettighedernes gennemslagskraft, er jeg inspireret af Williams' fremstilling. Min disponering af stoffet er dog på væsentlige punkter mere ”kontinentaleuropæisk” og abstrakt i sin metode, end Williams og hans af *common law* traditionerne prægede kolleger nødvendigvis må være, om end også jeg lægger megen vægt på illustrerende kasuistiske elementer i min fremstilling.

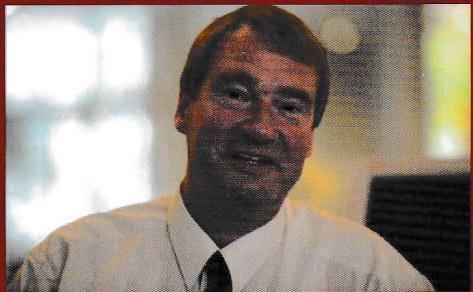
Jeg har i fremstillingen gjort ganske meget ud af ”flette EMRK sammen” med andre forskrifter, så EMRK og dens anvendelse levendegøres. Den flettes jævnligt sammen med Grl.-bestemmelser, med EU-forskrifter og med relevante danske lovbestemmelser – alt i det øjemed at påvise, hvordan EMRK dækker en lang række tilfælde og sørger for en afskærming i situationer, hvor national ret måske ikke tilstrækkeligt beskytter på det

pågældende område. Denne betragtningsmåde er netop ét af de grundlæggende hensyn med fremstillingen: At gøre brugeren fortrolig med den form for grundretlig analyse, som gør den supplerende og korrigende anvendelse af EMRK til en naturlig ting i retsanvendelsen.

Aalborg Universitet, januar 2006
Erik Werlauff
www.werlauff.com

Forkortelser

BVerfG	(tysk) Bundes
BVerwG	(tysk) Bundes
BFH	(tysk) Bundes
BGH	Bundesgericht
CELEX	database over
CML.Rev	Common Mar
EBLR	European Bus
EF	Det Europæisk
EFD	EF-domstolen
EFT	EF-tidende (af)
ELR	European Law
EMD	Den europæisk
EMK	Den europæisk
EMRK	Den europæisk
ERT	Europarættlig
EU	Den Europæisk
EU&M	EU-ret & Men
EuZW	Europäische Ze
FM	Fuldmægtigen
GG	(tysk) Grundge
H	Højesterets dor
ICC	International C
ICI	International C
ICTR	International C
ICTY	International C
J	Juristen
J.U.	Juridisk Ugebre
L&R	Lov & Ret
NJW	Neue Juristische
NRT	(norsk) Rettstid
NTIR	Nordisk Tidsskr
OLG	(tysk) Oberland
PI etc.	tillægsprotokol

EUROPÆISKE MENNESKERETTIGHEDER

– en praktisk indføring

- HVORDAN KAN DET VÆRE, at én af vor tids største danske erhvervsjuridiske forfattere og rådgivere, professor, dr. jur. Erik Werlauff fra Aalborg Universitet, skriver om frihedsrettigheder – og hvad har professor Werlauff at fortælle sin læser herom?
- SVARET ER, at Werlauff, vistnok ligesom mange andre jurister, oprindelig betragtede menneskerettigheder som et regelsæt, der mest havde betydning i andre, mindre udviklede lande. Men sagen om de såkaldte ”jydebrødre”, hvor Werlauff var forsvarer, åbnede hans øjne for, at kravet om ”retfærdig rettergang” og ”upartiske domstole” også gælder for danske domstole. Den dommer, der havde varetægtsfængslet ud fra ”særligt bestyrket mistanke”, måtte derfor ikke dømme i selve straffesagen.
- DETTE SPØRGSMÅL om dommer-inabilitet vandt Werlauff og hans forsvarer-kolleger helt oppe i Danmarks Højesteret på grundlag af artikel 6 i den europæiske konvention om menneskerettigheder, og denne vundne kamp blev for hans vedkommende indledningen til en livslang kærlighed til menneskerettighedernes jordnære og praktiske betydning for dagligdagen ved danske domstole og ved andre danske myndigheder.
- WERLAUFF FORTÆLLER SIN LÆSER om alle disse grundrettigheder (frihedsrettigheder, menneskerettigheder, borgerrettigheder) på en praktisk måde, som enhver kan forstå. Det, der ellers forekom fjernt og teoretisk, bliver her levende og brugbart.
- PROFESSOR, DR. JUR. ERIK WERLAUFF (www.werlauff.com) forsker og underviser ved Aalborg Universitet. Han er forfatter til talrige bøger og artikler om juridiske emner, og han er professionel rådgiver for virksomheder, advokater og revisorer, ligesom han virker som dommer i danske og internationale voldgiftssager.

ISBN 87-13-04905-4

9 788713 049059

www.gjellerup.com